

Voorwoord

In januari 1954 voeren duizend Javanen aan boord van het door henzelf gehuurde motorschip *Langkuas* over de Atlantische en Stille Oceaan. Zij waren vertrokken uit Suriname, het land waar zijzelf of hun ouders als contractarbeiders op de plantages hadden gewerkt. Een maand later kwamen zij aan in Indonesië, hun land van herkomst dat tien jaar daarvoor zijn onafhankelijkheid had verworven. In West-Sumatra stichtten de repatrianten een eigen dorp dat zij Tongar noemden.

Tien jaar geleden begon ik met mijn onderzoek naar de details van deze unieke repatriëringsgeschiedenis. Dus moest ik Tongar zien en meneer Hardjo spreken. Salikin Hardjo was in Suriname de drijvende kracht achter de Jajasan ke Tanah Air (de Stichting Terug naar het Vaderland) en de leider van de repatriëring naar Indonesië geweest. In 1991 was ik voor het eerst in Tongar en leerde ik meneer Hardjo en zijn vrouw kennen. Zij verschaften mij een week gastvrij onderdak en vertelden uitvoerig over de repatriëring met de *Langkuas* en de geschiedenis van Tongar.

Meneer Hardjo leerde ik kennen als een beminnelijk mens met een helder verstand. Ook als een man die trouw bleef aan de mensen die hij in 1954 naar Sumatra had geleid. Want al vertrokken na verloop van tijd de meeste repatrianten uit Tongar, inclusief de andere bestuursleden van de Stichting Terug naar het Vaderland, meneer Hardjo bleef. Dat voelde hij als zijn verantwoordelijkheid jegens zijn mensen.

Salikin Hardjo werd in 1910 geboren op Java en verhuisde op zijn negende jaar samen met zijn ouders naar Suriname. Toen hij een jongeman was en in Paramaribo woonde, wilde Salikin Hardjo journalist worden. Hij werkte als zetter bij de drukkerij die *De Banier voor Waarheid en Recht* uitgaf. In dit weekblad publiceerde hij in de jaren dertig onder de (vrouwelijke) schuilnaam Bok Sark zijn 'Brieven uit Commewijne'. Deze brieven waren felle aanklachten tegen de achtergestelde positie van de Javanen en het koloniale beleid, en trokken tot in de Nederlandse Tweede Kamer de aandacht. Deze brieven zijn in hoofdstuk VII van dit boek afgedrukt.

Maar van een journalistieke carrière kwam het niet, Hardjo ging werken als voorlichter bij de Dienst Bestrijding Volks- en Besmettelijke Ziekten. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij politiek actief. In deze tijd ontstonden in Suriname de politieke partijen, waaronder ook twee Javaanse partijen, de

PBIS en de KTPI. Hardjo werd al snel de belangrijkste man van de PBIS en daarmee een van de belangrijkste politieke leiders van de Javanen in het land en de grote tegenspeler van Iding Soemita, de leider van de andere Javaanse partij. Nadat de parlementsverkiezingen van 1949 voor de PBIS op een fiasco waren uitgelopen, richtte Hardjo zijn energie op het organiseren van de terugkeer van zijn landgenoten naar Indonesië. Daartoe werd de Stichting Terug naar het Vaderland opgericht, waarvan Hardjo voorzitter werd. In 1954 repatriëerden onder Hardjo's leiding duizend Javanen naar Indonesië, waar zij in West-Sumatra het nieuwe dorp Tongar stichtten.

In 1989 werd Hardjo's verslag van deze repatriëring in boekvorm in Indonesië uitgegeven, onder de titel *Bunga rampai dari Suriname ke Tongar*. Ik ben blij dat dit verslag nu in Nederlandse vertaling (*Van Suriname naar Sumatra*) in hoofdstuk VIII van dit boek kan worden gepubliceerd. Na het verschijnen van *Bunga rampai* begon Hardjo met het schrijven van zijn eigen levensverhaal. In 1991 gaf hij mij een kopie van negen uitgetypte vellen tekst over een deel van zijn kindertijd op Java. Daarbij is het helaas gebleven. Zijn hoge leeftijd en zwakker wordende krachten maakten het hem onmogelijk zijn autobiografie af te maken. In 1993 overleed Hardjo op 82-jarige leeftijd en werd zijn lichaam op de begraafplaats van Tongar ter aarde besteld.

Salikin Hardjo was een bijzonder mens en een belangrijk historisch figuur in geschiedenis van de Surinaamse Javanen. Daarom moet zijn levensverhaal verteld worden. Dat doe ik in dit boek. Ik baseer mij daarbij op de gesprekken met hemzelf, zijn vrouw, zijn broer, enkele van zijn kinderen, ruim twintig repatrianten van de *Langkuas* en andere informanten in Indonesië, Suriname en Nederland. Ook van een groot aantal schriftelijke bronnen heb ik gebruik gemaakt, zoals archieven, kranten en Hardjo's eigen aantekeningen. De afgedrukte foto's zijn alle afkomstig uit mijn privé-collectie.

Veel mensen in Indonesië, Suriname en Nederland hebben mij geholpen dit boek tot stand te brengen. Zij hebben (veel) tijd uitgetrokken om mij te informeren en te stimuleren. Hen allen wil ik hartelijk danken. Een aantal van hen noem ik hier met name, zonder alle anderen tekort te willen doen. Natuurlijk in eerste instantie de hoofdpersoon van dit boek, de heer Salikin Hardjo. Hij en zijn vrouw Warni hebben mij in 1991 een week gastvrij onderdak geboden in hun huis in Tongar en me veel verteld. Ook een aantal naaste familieleden van Salikin Hardjo hebben wij waardevolle informatie en inzichten verschaft, zoals zijn broer Samioen, zijn zoon Taguan en zijn dochter Martini. Ook wil ik een aantal mensen die met de *Langkuas* naar Indonesië zijn gereisd en mij uitvoerig te woord hebben gestaan, persoonlijk bedanken: Johannes Kariodimedjo, Atmidjan Sastro, Pontjopawiro, Frans Soemopawiro, Satimin Karsowidjojo, Slamet Ngadimin en Martini Bledoeg. Tot slot wil ik een aantal mensen bedanken, die voor mij van grote betekenis zijn geweest om aan dit boek te beginnen en het te voltooien: Fons Grasveld, Sandew Hira, Twie Tjoa, Rosemarijn Hoeft, en last but not least Fortuné Dom.